

AVRUPA BİRLİĞİ VE EKÜMENİKLİK

Jeopolitik Dergisi, Mart 2008

Yıldırım Koç¹

Son yıllarda Avrupa Birliği'nin Türkiye'den sürekli istediği konulardan biri, Fener Rum Patrikhanesi'nin ekümenikliğinin kabulü ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasıdır. AKP iktidarı da, hem Avrupa Birliği'ni memnun ederek karşılığında bazı tavizler koparmak, hem de Türkiye'deki laik düzeni zayıflatmak amacıyla, bu taleplere gereken sert tepkiyi göstermekten kaçınmaktadır. Bazen, bu taleplerin yerine getirilebileceği konusunda mesajlar da verilmektedir.

Bu konuda tartışılması gereken nokta, Avrupa Birliği'nin bu konudaki ısrarının nedenidir. Avrupa Birliği, evrensel bazı değerlerden hareketle, konuya bir "özgürlük sorunu" olarak mı yaklaşmaktadır?

Tabii ki hayır. Avrupa Birliği'nin bu konudaki taleplerinin ardında Avrupa Birliği emperyalizminin Balkanlar politikası yatmaktadır. Avrupa Birliği'nin Balkanlar politikası da Türkiye'nin çıkarlarıyla temelden çelişmektedir.

Avrupa Birliği, 1990'lı yılların sonlarında Balkanlarda meydana gelen bazı gelişmeler karşısında, A.B.D. ve uluslararası finans kurumları ile de bağlantılı olarak, yeni bir Balkan politikası formüle etti ve 1999 yılı ortalarında uygulamaya başladı. Ekümeniklik ve Heybeliada Ruhban Okulu konusundaki talepler de bundan sonra gündeme geldi.

17 Mayıs 1999 tarihinde, Avrupa Birliği Genel İşler Konseyi, Balkan ülkeleri için bir İstikrar Paketi'nin oluşturulmasına karar verdi. Bu İstikrar Paketi'nin amacı, anlaşmazlıkların çözümünün ardından Balkanlarda bir açık ticaret bölgesinin kurulması, ekonomik bir canlanmanın sağlanması ve Avrupa Birliği ile yeni ikili anlaşmaların imzalanmasını içeriyordu.

Avrupa Birliği'nin yürütme organı olan Avrupa Komisyonu 26 Mayıs 1999 günlü toplantısında Balkan ülkeleriyle bir dizi ikili anlaşma yapma kararını aldı. 3 Haziran 1999 tarihinde Köln'de yapılan Avrupa Bakanlar Konseyi toplantısında, Balkanlara ilişkin İstikrar Paketi projesi onaylandı ve uygulamaya kondu. Bu Pakt, Balkanlar için bir "Marshall Planı" olarak değerlendirildi.

Avrupa Konseyi'nin 26 Mayıs 1999 günlü toplantısında yalnızca Makedonya, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Hırvatistan ve Federal Yugoslavya Cumhuriyeti bu proje kapsamında düşünülüyordu. Ancak projenin kapsamı daha sonra genişletildi. Avrupa Bakanlar Konseyi'nin 3-4 Haziran 1999 günleri Köln'de yapılan toplantısında, İstikrar Paketi için bir de bir Özel Koordinatör atanması kararlaştırıldı. Özel Koordinatör, İngiliz Milletler Topluluğu'ndaki genel valiyi anımsatmaktaydı.

10 Haziran 1999 tarihinde Köln'de çok önemli bir toplantı yapıldı. Avrupa Birliği'ne üye devletlerin dışişleri bakanları, Avrupa Komisyonu temsilcileri, Arnavutluk, Bosna-Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Macaristan, Romanya, Rusya Federasyonu, Slovenya, Makedonya, Türkiye ve Amerika Birleşik Devletleri'nin dışişleri bakanları ve Avrupa Konseyi temsilcisi biraraya geldiler. Bu toplantıya, Kanada ve Japonya temsilcileri ile NATO, OECD, IMF ve Dünya Bankası gibi kuruluşların temsilcileri de katıldı. Toplantı sonunda bir ortak metin yayınlandı. Yalnızca Türkiye'nin değil, aynı zamanda Balkanların tümünün geleceği açısından son derece önemli olan bu metin, Türkiye'de fazla tartışılmadı.

30 Temmuz 1999 günü de bu ülkelerin devlet ve hükümet başkanları Saraybosna'da biraraya geldiler ve Balkan Paketi ile ilgili yeni bir ortak bildiri yayınladılar.

¹ YOL-İŞ Sendikası Eğitim Dairesi Başkanı ve ODTÜ Ek Zamanlı Öğretim Görevlisi

Uluslararası Çalışma Örgütü ise 21-22 Ekim 1999 günleri Bulgaristan'ın başkenti Sofya'da 9 ülkenin işçi, işveren, hükümet temsilcilerinin katıldığı bir toplantı düzenledi. Bu toplantıda da Güney Doğu Avrupa için İstikrar Pakti'nin desteklenmesi kararlaştırıldı.

Bu gelişmeler, Rusya Federasyonu'nda 1998 yılında meydana gelen değişikliklere bir tepkiydi. Rusya, özellikle 1998 ekonomik krizinin ardından, ABD'ye bağımlı bir yapılanma ile sorunlarını çözemeyeceğini ve sorunlarının çözümünün yeniden bir süper güç olmaktan geçtiğini kavradı. Bu amaçla ilk olarak Balkanlar'daki eski etki alanına yöneldi. Ancak burada Avrupa Birliği ile karşı karşıya geldi. Avrupa Birliği ise, Rusya Federasyonu'nda 1998 yılında meydana gelen politika değişikliklerinin ardından Balkanları "arka bahçesi" olarak tutmakta sıkıntılar yaşayabileceğini tahmin ederek, Balkan Pakti sürecini başlattı. Bu süreci tamamlayacak diğer iki nokta ise Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla taban tabana zıttır.

Balkan ülkelerinin halklarının büyük bir bölümü Ortodoks'tur. Avrupa Birliği içinde yalnızca Yunanistan halkı Ortodoks iken, Rusya Federasyonu halkının büyük çoğunluğu Ortodokstur. Avrupa Birliği, Balkanlar'da etki mücadelesinde Rusya Federasyonu'nun ortak geçmiş ve ortak din bağlarının Rusya Federasyonu için bir avantaj olmasını önleyebilmek amacıyla, Ortodoks Patrikhaneleri arasında eşitler arasında öncelikli ("primus inter pares") kabul edilen ve "ekümenik" olma iddiasında bulunan Fener Rum Patrikhanesini kullanmaya çalıştı.

Heybeliada Ruhban Okulu da, Patrikhane'nin gücünü Balkan ülkelerinde kullanmanın bir aracı olarak düşünüldü. Bu nedenlere bağlı olarak, Avrupa Birliği, Türkiye'ye ilişkin raporlarında Patrikhane'nin ekümenik olduğunun kabulünü ve Heybeliada Ruhban Okulu'nun açılmasını talep etmektedir. Her iki talep de, Türkiye'nin ulusal çıkarlarıyla tabandan çelişmektedir.

Avrupa Parlamentosu, Eyüp Kaymakamlığına bağlı Fener Rum Patrikhanesi'ne evrensel bir nitelik kazandırılmasını talep etmektedir.

Avrupa Parlamentosu'nun 24 Ekim 1996 tarihli bir kararında İstanbul yerine iki yerde, Bizans İmparatorluğu dönemindeki adıyla "Konstantinapolis" sözcüğü kullanılmakta ve Patrikhane'nin ekümenik olduğu çeşitli yerlerde ilan edilmektedir. İlgili kararın bir bölümü şöyledir:

Avrupa Parlamentosu, "dünyanın her tarafındaki milyonlarca Ortodoks Hıristiyan için Konstantinopolis'teki Patrikhane'nin önemini gözönünde bulundurarak, ...Türk yetkililerinin Ekümenik Patrikhanenin tam olarak korunması konusundaki yükümlülüklerinin farkında olarak, ...Ekümenik Patrikhanenin ve diğer dinsel yerlerin binalarının korunması için gerekli önlemleri alması için Türk yetkililerine çağrıda bulunur." (24.10.1996)²

Avrupa Komisyonu'nun 6 Ekim 2004 günü açıklanan raporunda³ da "ekümenik Patrik ünvanının aleni olarak kullanılması hala yasaktır" denilerek, Türkiye eleştirilmektedir.

Avrupa Parlamentosu, "Grek yayılcılığının Harp Okulu" olan Heybeliada Ruhban Okulu'nun⁴ tekrar açılmasını istemektedir.

² European Parliament, **Resolution on violations of religious freedom in Turkey** (BA-1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96), 24.10.1996.

³ Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu**, 6 Ekim 2004, s.36.

⁴ İlhan, Suat, **Avrupa Birliğine Neden Hayır, Jeopolitik Yaklaşım**, İstanbul, 2000, s.126. Bu konunun önemi, Avrupa Birliği'nin bu konuya verdiği önemde de ortaya çıkmaktadır. Türk Ortodoks Patrikhanesi Basın Sözcüsü Sevgi Erenrol, Ulusal Kanal'da kendisiyle yapılan görüşmede, bu okul konusunda şunları söylemektedir: "Heybeliada Ruhban Okulu hiçbir zaman kapanmadı. Sadece ... 'yüksek okullar özel olamaz, devletleştirilmeli' dendi. Özellikle dini okullar için geçerliydi bu yasa. Burada Fener Rum Patrikhanesi'ne bir teklif yapıldı. Siz bugün eğitiminizi bizim ilahiyat fakültelerimizden birisine bağlı olarak devam ettirin, denildi. Fakat onların amacı din eğitimi yapmak değil. Tamamiyle siyasi bir mekanizmanın bir kolunu oluşturmuşlardır. Ruhban Okulu, Patrikhane'ye

Avrupa Parlamentosu, "Patrikhane'ye doğrudan bağlı olan Heybeliada Ruhban Okulu'nun derhal yeniden açılması çağrısında bulunur." (24.10.1996)⁵

Avrupa Komisyonu 2000 yılına ilişkin İlerleme Raporu'nda "Heybeliada'daki Ruhban Okulu'nun kapalı kalması konusu da dahil olmak üzere, 1923 Lozan Antlaşması kapsamında olsunlar olmasından, Müslüman olmayan tüm kesimlerin somut taleplerinin gerektiği gibi incelenmesi gerektiğini" belirtmekteydi (8.11.2000)⁶. Avrupa Komisyonu, bu konuda 2001 yılında Türkiye'yi şöyle eleştirmekteydi:

"Ancak Hıristiyan kiliseleri, özellikle mülkiyetle ilgili olarak, zorluklarla karşı karşıya bulunmaya devam etmektedir. Heybeliada'daki Ortodoks Ruhban Okulu'nun 1971 yılında kapatılması konusunda bir ilerleme bildirilememiştir. Çeşitli kiliselerin yasal statülerinin tanınmamış olması, dini personelin Türkiye'ye erişebilmesi de dahil olmak üzere, bazı kısıtlar yaratmaktadır." (13.11.2001)⁷

Avrupa Komisyonu'nun 2004 yılı İlerleme Raporu'nda da "1971'den bu yana kapalı olan Rum Ortodoks Heybeliada ruhban okulu hala açılmamıştır" denmekteydi⁸.

Avrupa Birliği emperyalist bir güçtür ve izlediği politikalar, Türkiye Cumhuriyeti'nin temel niteliklerini yok etmeye, Türk ulusunu oluşturan unsurları birbirinden ayrıştırarak birbirine düşman etmeye yöneliktir. AB emperyalizminin Balkanlar politikası ise hem AB'yi Rusya'ya karşı daha güçlü kılmayı, hem de Türkiye'yi çözüp dağıtmalı amaçlamaktadır. Bu konularda Avrupa Birliği ile işbirliği yapanlar, emperyalistlerin aleti konumuna düşmenin ötesinde, Türkiye'ye de büyük zarar vermektedir.

ekümenik patrik statüsünü kazandırmak için gerekli. Bu uğurda Cumhuriyet yasalarına uymadılar. Ruhban Okulu'nun bir üniversiteye bağlanmasını kabul etmediler, açık bıraktılar. 71'den 72'ye kadar bir yıl eğitim yapıldı. Daha sonra Patrikhane, öğrenci bulunmadığı için hükümete "biz bu okulu kapatacağız" diye başvurdu. Türk Hükümeti bunu doğru bulmadığı için okulun kapanmasını kabul etmedi." **Aydınlık**, 9.12.2000, s.17.

⁵ European Parliament, **Resolution on violations of religious freedom in Turkey** (BA-1132, 1134, 1156, 1163 and 1179/96), 24.10.1996.

⁶ Commission of the European Communities, **Turkey 2000, 2000 Regular Report from the Commission on Turkey's Progress Towards Accession**, 8 November 2000, s.18.

⁷ Commission of the European Communities, **2001 Regular Report on Turkey's Progress Towards Accession** (SEC(2001) 1756), s.27.

⁸ Avrupa Komisyonu, **Türkiye'nin Katılım Yönünde İlerlemesi Hakkında 2004 Yılı Düzenli Raporu**, 6 Ekim 2004, s.36.